

«Ρωτώντας για την ποιότητα»

Γράφει ο ΕΥΒΟΥΛΟΣ

ΕΝ ΜΕΡΕΙ εξαιτίας των πρόσφατων μεταβολών στην ΕΡΤ, εν μέρει εξαιτίας συνεχών δειγμάτων αγελοποίησης μας, θυμήθηκα την «πολύτροπον» τηλεόρασή μας, που πολλών ανθρώπων είδε διαφεντέματα, και νόον ουκ έγω. Θα ήταν κοινοτοπία να μιλήσω για τη δαιμονική δύναμη αυτής της εφεύρεσης, στην ανελέητη ακτινοβολία της οποίας είμαστε απροστάτευτα εκτεθειμένοι. Η βλαπτική της ιδιότητα - λίγο πολύ ανάλογη σ' όλες τις χώρες - δεν οφείλεται στη σύνθεση της λέξης, καθώς έγραφε ο C. P. Scott στο Manchester Guardian, υποστηρίζοντας ότι δεν μπορεί να προέλθει κανένα αγαθό από μια λέξη, που είναι η μισή ελληνικής και η άλλη μισή λατινικής προέλευσης. Η βλαπτική της ιδιότητα κυρίως συνίσταται στο ότι πραγματοποιεί ανεπαισθητως αγελοποίηση των πολιτών, κοινωνικοποίηση των αισθημάτων, αδρανοποίηση της λογικής και αντάρκεια με το τίποτε, ένα είδος τσίχλας των ματιών. Και το περίεργο είναι ότι, ενώ φέρνει τους ανθρώπους από τα πέρατα της γης πολύ κοντά, κάνει τους θεατές της να μη βλέπονται μεταξύ τους. Βλέπουν όλοι προς την ίδια κατεύθυνση...

Και κοντά σ' αυτά, ένα οποιοδήποτε μήνυμα αποκτά μεγαλύτερη ή μικρότερη σημασία, αναλόγως με το μέσο, που διαλέχθηκε για τη διοχέτευσή του.

Από την άποψη αυτή η τηλεόραση κατ' εξοχήν κυρώνει το μήνυμα, έτσι ώστε με βάση τη σκέψη αυτή ο καναδός συγγραφέας Marshall McLuhan να χωρίζει τη θεωρία σε δύο περιόδους, στην περίοδο της τυπογραφίας (ή Γκούτενμπεργκ) και στην περίοδο των ηλεκτρονικών μέσων (ή Μαρζόνι). Ωστόσο υπάρχει, κατά τη γνώμη μου, και ένα πλεονέκτημα.

Είναι εκείνο που ο πιο πάνω συγγραφέας της καταλογίζει ως μειονέκτημα: «Η τηλεόραση έφερε την αμώτητα του πολέμου στην άνεση του σαλονιού. Το Βιετνάμ χάθηκε στα σαλόνια της Αμερικής και όχι στα πεδία των μαχών του Βιετνάμ». Συμπέρασμα: ο πολιτισμός μας είναι εικονολατρικός.

★

ΣΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

μου δεν προτίθεται να διεκτραγωδήσω τον πολιτικό ρόλο της τηλεόρασης στη χώρα μας. Το θέμα έχει κατακτήσει εθνική φιλολογία. Στα εργαστήρια των τηλεσταθμών κατασκευάζεται η πολιτική σφήτεια, της οποίας γίνεται επιδεικτικά... αυτοδιαχειριστής. Και στο γυαλί της τεχνουργούνται οι προσωπικότητες. Είχε προ καιρού για το BBC ότι είναι αυτή η δημοκρατία. Ένα καλό πράγμα, το οποίο κλείνει που διευθύνουν κάνουν το παν για να την καταστρέψουν. Στην Ελλάδα είναι η παραλλαγή της δημοκρατίας, η δημοκοπία, την οποία εκτός που τη διευθύνουν κάνουν το παν για να την εξουσιάζουν. Σήμερα η τηλεόραση στη χώρα μας είναι η χρωμή. Ο μόνος τομέας στον οποίο δεν υπάκουε το χρώμα, είναι ο πολιτικός. Εκεί τα πάντα προβάλλονται σε άσπρο και σε μαύρο. Οι τηλεθεατές μάλιστα που βλέπουν και τα τηλεοπτικά έργα και τα τηλεοπτικά επίκαιρα μένουν πάντα με την αλβία. Στα έργα κατά κανόνα τιμωρούνται οι κακοί. Στα επίκαιρα βραβεύονται...

★

ΔΕΝ ΘΑ κάνω λόγο ερσι, στο σημείωμα αυτό για τη γλωσσική ανισότητα του έθνους. Και αυτό έχει αποτελέσει αντικείμενο σχεδόν καθημερινής κριτικής. Εκείνο που ενδιαφέρει το σημείωμα αυτό, είναι η ποιότητα της προσφοράς της ΕΡΤ στους άλλους τομείς. Ως ποιο βαθμό οι σχετικές εκπομπές της ανεβάζουν το αισθητικό και καλλιτεχνικό επίπεδο του κοινού, ως ποιο βαθμό οι ψυχαγωγικές εκπομπές της ανταποκρίνονται σ' ένα ευρύτερο εθνικό πολιτισμικό χρέος και εθίζουν το κοινό στην αληθινή τέχνη, που τρέπει, λυτρώνει και εξευγενίζει;

Κατακλυστήκαμε τελευταία από επιδρομή σήριαλς ελληνικής κατασκευής, όπως η Λιβή από τις ακρίδες. Μελογραφήματα, ανουσιογραφήματα, κουλτουρογραφήματα, ιστορικά, ιδεολογικά, επαναστατικοφανή. Μερικά με χονδροειδή προπαγάνδα. Κάποτε ένα τέτοιο παλιότερο σήριαλ ξεσήλωσε οπαδούς και στρατευμένους, που θεώρησαν χρέος του να γκρεμίσουν το άγαλμα του Σεργιέρη, που είχε φιλοτεχήσει ο Βρούτος. Κάποτε οι Βρούτοι δολοφονούσαν τους Καίσαρες. Με τη βοήθεια της τηλεόρασης οι Καίσαρες δολοφονούν τώρα τους Βρούτους. Οι συνταγές για την κατασκευή τους είναι απλές. Λίγος λυγμός θερινού κινηματογράφου, λίγο αστυνομικό μυστήριο, λίγο μπουζουκμομωσική, λίγο ανοιχτή ή κλειστή κρεβατοκάμαρα, λίγο

ιδεολογική προπαγάνδα, που μπορεί να γίνεται ένα θαυμάσιο σύνθημα, αλλ' ένα κακό έργο, καθώς επέκρινε ο Γκόρνυ τους πρώτους ζητωκραυγαστές υμνογράφους της επανάστασης. Μια ανάλογη συνταγή έδωσε ο Charlie Chaplin στην «αυτοβιογραφία 1964». Για ένα τέτοιο έργο, έγραφε, μου χρειάζεται απλώς ένα πάγκο, ένας αστυνομικός και ένα όμορφο κορίτσι. Οι θύνοντες το σχετικό «καλλιτεχνικό» τμήμα σκέφτονται λογικά: αντί το κοινό να βγαίνει έξω και να πληρώνει για να βλέπει ένα κακό έργο, καλύτερα να μένει στο σπίτι του και να βλέπει ένα εξίσου κακό έργο, χωρίς να πληρώνει. Και τη σκέψη τους αυτή ενισχύει η πεποίθησή ότι δεν πρέπει να φοβάται κανείς ένα αναπό σήριαλ. Όταν το κοινό ανιά, νομίζει ότι σκέφτεται και αυτό το καλοκαίει.

Μερικά σήριαλ ισχυρίζονται ότι είναι αστεία. Στη Γαλλία κάποτε οι διευθυντές των θεάτρων ζητούσαν κατά προτίμησι κωμωδίες και τότε έδωσε την περιφημη απάντησή ο Camus:

— Το κοινό δεν έρχεται να γαγκη από κωμωδίες. Έχει την κυβέρνηση και τα πρακτικά του ΟΗΕ...

Σ' όλες βέβαια τις περιπτώσεις υπάρχουν και οι τιμητικές εξαιρέσεις. Και απορεί κανείς γιατί οι εξαιρέσεις αυτές δεν καταβάλλεται προσπάθεια να γίνουν ο κανόνας. Γιατί ο κανόνας είναι απογοητευτικός. Μόλις σκηνοθεσία, διάλογος, που πολλές φορές κινούνται να ντρέπεται. Ένα καλό έργο μάς διηγείται την ιστορία του ήρωά του. Ένα κακό, τα λάθη του συγγραφέα έλεγε ο Chesterton. Πολλές φορές σκεδόν λουδά. Άλλες ατελείωτοι διάλογοι

που θυμίζουν τη ρήση του Ιονέσκο. Τα πολλά λόγια έχουν αξία. Τα πόλοιπα είναι... φλυαρίες.

Και να σκέφτεται κανείς ότι διαθέτουμε έναν πλούτο λογοτεχνικών έργων, που θα μπορούσαν να γίνουν τηλεοπτικά έργα. Ίσως να μην έχουν ακόμη επιτύχει να δώσουμε τα έπη που αξιώνει η ιστορία μας και να εκφρασουμε ολοκληρωμένα σ' αυτά το ελληνισμένο πνεύμα, ωστόσο το επίπεδο των έργων αυτών είναι και υψηλό και παιδευτικό.

★

ΕΡΧΕΤΑΙ ύστερα το τραγούδι. Και εδώ αν εξαιρέσουμε ορισμένες τιμητικές επιτυχίες, ο κανόνας είναι υποβάθμιση της μουσικής αγωγής του κοινού, στίχοι και λόγια, που μας πλησιάζουν στη βαρβαρότητα. Και ορισμένες «αιοιές», που ούτε με τις κινήσεις δεν μπορούν να παραπλανήσουν τις ελάχιστες μουσικές αξιώσεις μας. Και σκέφτεται κανείς. Η κρατική τηλεόραση είναι περίπου το εθνικό θέατρο, που προσορισμός του είναι να διδάξει, να εξυψώσει, να εκπολιτίσει. Θα τολμούσε κανείς, έστω και στις περιόδους της πιο μεγάλης πολιτιστικής μας κατάστασης να επιτρέπει να προβάλλονται από την εθνική σκηνη τα μακρόσυρτα σήριαλ της τηλεόρασης ή η ενσώματη μουσική των μπουζουκοτραγουδιστριών; Το μικρόφωνο υπήρξε η πιο δημοκρατική εφεύρεση. Επέτρεψε και στους άφανους να συναγωνίζονται τα ταλέντα και στους στιχουργούς των λαϊκών γάμων να αναδεικνύονται εθνικοί ποιητές. Η τηλεόραση μπορεί να αποβεί το πεδίο της πιο αποτελεσματικής και της πιο χρησιμής επανάστασης σ' αυτό τον τόπο. Αν το κράτος δεν το μπορεί, ας δώσει τη θέση του στον ανταγωνισμό. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός θα δροθώσει τουλάχιστον πολλά άτυπα της κρατικής μακαριότητας, όπως ήδη τείνει να το επιτύχει η ελεύθερη ραδιοφωνία, αν δεν επεδίδετο σε μια εκδήληση φτηνής αμεσότητας και εξαντλητικού κυνηγιού δίσκων, των οποίων εξιστορείται και ο βίος, όπως από τους εκφωνητές των ποδοσφαιρικών συναντήσεων το γενεαλογικό δένδρο, οι εορτές των γενεθλίων και ο αριθμός των ευστόχων λακτισμάτων των ηρώων του ποδοπολιτισμού.

★

ΥΠΑΡΧΕΙ δέβαια και το ραδιόφωνο. Πρέπει να ομολογηθεί ότι το πρόγραμμά του είναι πάντα καλύτερο. Επιτέλους, το ραδιόφωνο σου επιτρέπει την ελευθερία της φαντασίας, που δίνει την ατομική ερμηνεία στο προβαλλόμενο έργο. Αλλά και το ίδιο το έργο κατά κανόνα προέρχεται από κάποιο κλασικό ρεπερτόριο. Και κάτι άλλο. Το ραδιόφωνο ακούει κανείς τα παράσιτα. Στην τηλεόραση τα βλέπει. Και η απογοήτευση γίνεται μεγαλύτερη. Στο κάτω κάτω, κι αν δεν προσφέρει κάτι άλλο το ραδιόφωνο, σου προσφέρει την ευχαρίστηση του σήματός του, όπως το BBC τον ήχο του Big Ben.